

Književna poročila

Ivan Matičič, V robstvu. Roman tuge in boli. Tiskala in založila Učiteljska tiskarna v Ljubljani. 1925. Str. 255.

Prva Matičičeva knjiga »Na krvavih poljanah« mi je zelo ugajala. Ni bila brez nerodnosti, abotnosti, plitke patetike političnih govornikov in drugih nepotrebnosti; je neka vrsta patriotičnega lirizma, ki mi povzroča kurjo polt; skratka bila je to zelo neekonomična knjiga. Toda celoto je preveval duh resničnega doživetja, bil je odkritosrčen izbruh nad grozoto najbolj propalega časa v človeški zgodovini in za takšno odkritosrčnost sem vedno pripravljen odpustiti vsakemu avtorju vse, kar zagreši proti okusu in formuliranim pravilom. Če bi ostal Matičič pri tej svoji knjigi, bi ga smatral za človeka, ki je prinesel v našo literaturo nekaj novega in svojega, ostal bi mi simpatičen v našem slovstvu, nekakšen slovenski nadomestek za Francoza Barbusse-a. Toda Matičič si je hotel s svojim drugim delom ugodni vtis pokvariti — kar se mu je pri meni temeljito posrečilo.

Povod, da je napisal to delo, je dalo avtorju tragično prekletstvo našega rodu, ki ga je lopovski »veliki čas« ukanil za največje pričakovanje in ga pahnil z najbolj cinično pretvezo o samoodločbi narodov v nov razdor, v drugo suženjstvo, v neizrekljivo težko borbo za existenco in v nejevero do tuje pomoči — to bi še bila dobra pridobitev. Naša primorska bol, tretjina, najbolj živa tretjina našega naroda v borbi za kruh in lastno dušo, zagrizena borba dveh plemen — naša Šlezija. (Bezruč je shaluciniral nad svojo, veliko manjšo, tako ogromno vizijo uničenja in onemogle ljutosti, da jo je spremenil v vulkan uporosti in prerojenega življenja.) Borba dveh sosednih plemen, ki bi bila po naravi poklicana, da živita v medsebojnem miru in se dopolnjujeta.

Pri italijanskem narodu je pri vseh njegovih napakah, poleg njegove bombastike ter neverjetne spremenljivosti ter politične in druge nezrelosti tudi temperamentna želja do življenja in raztezanja, ogromna volja do napredka in zdravja; njegovih rasnih zmožnosti in naravne dobrote v njem, ki je malo manjša od dobrote v ljudstvu vsakega drugega naroda: tega ne vidi vsakdo. Modernim Italijanom manjka naroda, ki bi jih odkritosrčno cenil in ljubil zavoljo njih dobrih lastnosti. (Kajti tudi narodi potrebujejo medsebojnega prijateljstva kakor posamezniki.)

Tu bi bili mi Slovenci poklicani, da se jim prvi naklonimo s takšnim prijateljstvom. Že naš značaj nam ne dovoljuje sovraštva, pripravljeni smo vedno priznavati vsakomur njegovo, ljubiti dobro in učiti se pri vsakem, ki nam more kaj dati, česar sami nimamo. Smo narod, ki rad pozablja krivice, nasilje pa nam je celo kot obrambno sredstvo še vedno nekaj takšnega, česar prosto ne moremo razumeti ne kot potrebno ne kot človeško.

In baš v primorskem delu slovenskega naroda se mi zdi ta tolstojanska poteza izražena zelo očitno. Tukaj je imel pa Matičič — menda je sam Pri morec — zelo bistro oko, ko je vtisnil vsej svoji knjigi pečat tega mučnega vpraševanja: Kaj je bolje — da se rešimo z nasiljem ali z dobroto? In se je odločil skoraj bolj za drugo.

Spričo teh naših lastnosti je torej ne samo bedasto, ampak tudi zločinsko vsiljevati nam boj, ki postavlja na rezilo naše tradicionalne, civilizirane bojne metode in nas tira »govoriti bolgarsko« ali »irsko« ali pa eno nekrščanskih metod, s katerimi so si teptana ljudstva sredi potokov krvi branila svoj *raison d'être*. Ne samo borba dveh plemen, temveč tudi borba dveh etičnih naziranj, borba večnega človeškega razdora: Ali z dobroto ali z zlom? — Kakšna snov za umetniškega graditelja, za pisatelja, ki piše zgodovino svojega časa in naroda!

Književna poročila

Tako široka, tako prvotna in silna, da jo je z največjo širokostjo komaj mogoče objeti in da je pregreha že najmanjše zoževanje v okvir stilizirane besede! Borba dveh tako prvotnih svetovnih nazorov, da je nemogoč predmet za umetnostno arabesko. —

Matičič s svojim delom pa ni napravil več nego to... Namesto epopeje o spopadu dveh mas in namesto pričakovane odrešilne besede o tem spopadu, je skoval nekakšno zelo ozko tipizacijo par poedincev, ki se izcimuje vedno bolj v pravcato macedonsko hajduško idilo in ji ni treba nobene druge plitvosti, da bi postala še kot takšna zabavnosmešna. Primerjaj interesantno abotni domislek, kako zveže Matičič svoje »zakletnike« — slovensko: zarotnike — in domačo dolino s pomočjo »zvokovoda« — to in pa vse »dalnjogläse«, »zvokopisna znamenja« in podobne jezikovne dinosavre bi pa le kazalo iztrebiti iz slovenske besedne šume! — Ali pa na strani 80., kjer zapojejo zarotniki »našo pesem«, nekaj torej, kar bi moralo biti koncentrat vsega našega občutenja pri morske boli, pa me po vseh svojih pripravah in nato nepričakovano kruljavih mislih in verzih spominja na blaženo peto šolo.

Ne vem dalje, kdo je Matičiču dopovedal, da je alegoriziranje najboljše poetiziranje — glavna napaka že v Krvavih poljanah. Ves njegov »roman« ni nič drugega nego ena sama alegorija, z alegoriziranimi dogodki, alegoriziranimi mislimi, alegoriziranimi osebami in, seveda, imeni — pravcata poetika za naivne ljudi, ki jim razloži z junakovim imenom, česar ne bi utegnili posneti iz njegovega junaškega dejanja. («Jeklenov» »Marko«, »Srčanov» Andrej, »Krivo-prisežnik«, »Brigante«...) Alegorija mi je antipatična, že če jo vidim mimo grede naslikano, kaj šele, če se ji dam — posebno tako otročji — mučiti ure in ure skozi ves roman! Po mojem ni to samo nepesniška neokusnost, temveč tudi dokaz za pomanjkanje spoštovanja do nage resničnosti, brez katerega umetnik dandanes ne izhaja več in bo v prihodnosti še manj. Naj mi verjame Matičič, da je celo v vsakdanji resnici, resnično povedani, veliko več poezije, barve in sile nego v najbolj nalepotičeni poetični laži in da bi njegovi »Zlogradi«, »Travniki«, »naši Hrami« in podobno učinkovali veliko neposredneje ter silneje, če bi jih imenovali na kratko »Trst« in »Gorica« in »Narodni dom«, »Giunta«, »fašisti« in »jugoslovanska vojska«. Naše življenje je tako zalito z lažmi samoprevarami in plehkobami, da bi potrebovali izključno umetnike, ki bi znali iz te umazanosti zajeti resnična dejstva. Kajti v tem, kako zna umetnik povedati resnico, je baš umetnost.

Da zaključim, naj omenim na brzo roko samo še nekaj jezikovnih in stilističnih zablod: da so »sezute mu škornje« in »griste« nemogoči velelniki; »samokreti« zelo polomljeni jezikovni avtomobili; »lustrovi žarki« nedopustne slovniške tvorbe, ker se končnica »ov nanaša samo na moške osebne samostalnike; »priče« slabe povesi; bolečine, ki »kljujejo« na vsaki tretji strani, samo nervozno ščegetajoče stilistične bolečine, ker izgubijo vso svojo izvirno krepost, zlasti če si se jih natrpel že »Na krvavih poljanah«. In končno dopovejmo si, da moramo ljubosumno (ne »ljubomorno«) paziti, da si ne bomo natikali na to slovensko — včasih, oh, tako elefantovsko — kožo srbohrvaškega »odela« s »košuljami« vred, drugače bo nastal babilonski joj, ki ne bo koristil ne nam ne bratom Srbom, katere zelo ljubim in spoštujem. Matičič, ki ima drugače zelo bogat in dober jezik, si vse te malenkosti lahko prihrani. Naj bo prepričan, da se slovenske kosti v lepi slovenski obleki brez tujih krp najboljše počutijo.

Književna poročila

Kar je pa glavno, je to: Moj namen je bil pokazati, kje bo morala zagrabit roka pisatelja, če nam bo hotela dati resnični roman primorske tuge in boli. Prvi poskus je nekaj bistva zaslutil, ni pa ga umel izvesti in se je ponesrečil.

Kocjan.

Frances Hodgson Burnett, Mali lord Fauntleroy. Roman. Iz angleščine poslovenil Karel Pribil. Ljubljana 1925. Jugoslovanska knjigarna. Str. 194.

Vsaka doba ima drugačne pojme o prevodih. V 16. stoletju se je predstavljalo tako prosto, da se je navadno povsem izgubil značaj izvirnika. Tako se na pri-liko sme Amyotov «Plutarh» šteti kot samostojen slovstven proizvod. Polagoma se razvija prelaganje v točnejšo, dejal bi, znanstveno smer. Vrhunec natančnosti je ta struja dosegla, če se spomnimo romanskega zapada, sredi 19. stoletja. Leconte de Lisle pušča v svojih prevodih neizpremenjen tuji pravopis celo besedam, ki so že splošno udomačene v obrušenih oblikah. Danes se je to pretirano stremljenje nekam ublažilo, skrajno cepidlaštvo se je umaknilo zahtevi po osebni noti, čeprav si prevajalec niti oddaleč ne bi drznil segati po nekdanjih svoboščinah.

G. Pribil trdi v svojem uvodu, da se je v gorenji knjižici bolj oklepal izvirnika nego njegov spoštovani prednik iz leta 1909. Ker na svojem letovanju nimam ne originala niti prve poslovenitve pri rokah, sem opustil primerjanje, to pa tem laže, ker je pričujoči slovenski tekst gladek in zadovoljiv.

Po kratkem pregledu svetovnih avtoric prelagatelj sklepa, da je prosveta kakega naroda tolikanj večja, toliko bolj zrela, čim bolj se žena udejstvuje kot pisateljica in bravka. Obširneje razpravlja o Burnettovi (1849—1924). Nje naj-boljše delo je roman «That Lass o' Lowrie's», najbolj znano pa «The little lord Fauntleroy» iz leta 1886. Sedemletnega, neobičajno bistrega dečka privedo na Angleško k staremu ljudomrzcu, grofu Dorincourtu, da bi kot njegov vnuk postal dedič velikega imetja. Čudoviti Amerikanček, ki ga vsakdo takoj vzljubi, se tolikanj omili zadirčnemu plemiču, da se zakrknjeni odljudnik docela prelevi. Slednjič pride otrok navzlic oviram do zasluženega plačila... Zgodba je pisana s tako prikupnim čuvstvom, da vam večkrat silijo solze v oči. Primerna je za odrasle nič manj nego za mladino. Vsaka knjižnica naj bi si jo nabavila.

Prelagatelj si je dosti prizadel, da bi dal «Malemu lordu» spodobno obleko. Besedišče mu je razmeroma bogato in raznoliko, čeprav se morda preveč po-navljajo izrazi: bržčas, hip (bav. Hieb), švabska pručica (poleg domače pod-nožke), zal, zvedljiv. Nedostatna korektura je videti kriva, da se nekaj oblik ne strinja z najnovejšo ortografijo: čuvstvo, pokonci, preprost, prav (za ravno, 62), omajan (69), se šteje (87), se konča (165), zaljši (105), kraljična (12), silo mogočen (126), skušnja (130), novine = gazette (155), nagibati se k večeru (191). «Okvir» ne mehča svojega r. I. Koštiál je opozoril na konstrukcijo: pozabiti česa (85). Slovan se zaklinja na kaj (135), nasprotno pa: gostilna «Pri grbu» (189). Angleški zgled je povzročil rabo pridevnika «mali», kjer nam služi pomanjševal-nica: a little hand = ročica. Razlika med nedoločnim «majhen» in določnim «mali» je precejkrat zabrisana. Kdo bi dejal med nami: Bil sem v mali nevarnosti, da me izpremeni v bedaka. (139)? Gospoda Tesnièreja bi zanimal duel z dualom: mržnja in razočaranje so ga stresali (149) nič manj nego «najina srca» v Vero-niki Deseniški. Opetovano se je že pobijal načinovni rodilnik, kakršnega vidimo v koseskizmu: odšel je urnih krač, kakor tudi vzročni genitiv, torej: lice žari od zadovoljstva (62). Udovč je opozoril na germanizem: temu ni tako (26) = to ni tako. Drugače je opuščeni dovolj nemčizmov. Za bav. «jenjati» (88) bi smel reči «nehati», za it. «pečati se» (159) pa baviti (ukvarjati) se. Večinoma je napak